

Незламний комбатант (до 100-річчя Української революції)

Меча Республіці! Підмоги їй!

Росте анархія в краю!

Спасіть республіку свою -

Живу дитину ваших мрій!

Олександр Олесь

Боротьба нашого народу за власну державність в роки Української революції велася в надзвичайно складних умовах. Тривалий і насичений період національно – визвольного руху неможливо розглядати без участі військових. Саме вони діяли на передових позиціях, були рушійною силою у боротьбі за свободу і незалежність України у 1917-1921 рр. Про одного з тих, хто бачив революцію зсередини, був свідком цих подій, зазнав краху планів і мрій та попри всі поневіряння та випробування, не втратив волю до життя – у цій статті.

Отже, Данило Павлович Лимаренко – військовик та громадський діяч. Народився 2 січня 1895 року в селі Карлівка Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині Кіровоградського району Кіровоградської області) в сім'ї заможного селянина. Внаслідок пожежі та втрати майна у 1897 році погорільці купують 100 десятин майже цілинної землі у "вільному степу" і переселяються до села Василівка Ревуцької волості (зараз Добровеличківського району). На новому місці життя налагоджується і сім'я Лимаренків знаходить можливості для навчання юнака. У 1915 році він закінчує Новобузьку учительську семінарію (нині Миколаївська область), а у 1916 році – Одеське військове училище.

У роки 1-ї світової війни, в чині прапорщика, воював у 4-му Фінляндському стрілецькому полку на Південно-Західному фронті, де був поранений під час виконання бойового завдання. Служба у російській армії закінчилася в кінці 1917 року коли в армію надійшов наказ про звільнення всіх вчителів. Оскільки він закінчив учительську семінарію, то теж потрапляє під дію цього наказу.

Буремні революційні події стали переломними у свідомості молодого покоління. У багатьох виникають питання щодо пошуку свого місця в житті, справжніх цінностей, національної приналежності.

На початку 1918 року Данило з'являється на урочистому зібранні в учительській семінарії Добровеличківки (Ревуцького), де виступав отаман Добровеличківського куреня Вільного Козацтва Дмитро Хорунжий. На пропозицію отамана він вступає до козацтва, що дає можливість ознайомитися зі складом та діяльністю, а головне – з джерелом натхнення, яке підштовхнуло юнаків до українського війська.

У своїй публікації «Південно-Західний Кіш Вільного козацтва» Данило Лимаренко відзначав: "Ідея організації Вільного козацтва з метою боротьби за нашу державність була найглибшою і найдоцільнішою. Тут була

зачеплена чисто українська риса характеру і його підсвідома туга за славною давниною".

У формуванні Вільного козацтва ключову роль відігравала місцева "Просвіта" – майже всі просвітяни-чоловіки, недовго думаючи, зголосилися до козацтва. За прикладом освічених людей пішли й інші. "Просвіта" не тільки дала кадри Ревучанському куреневі Вільного козацтва, а й стала джерелом національно-державної свідомості. Козак, що ніс службу мав на лівім рукаві жовто-блакитну пов'язку, а на шапці таку ж коротеньку стрічку. Кожен з гордістю говорив про себе: "Я козак!". Штаб куреня розмістився у колишньому маєтку поміщика Олексія Івановича Ревуцького. У курені було чотири старшини-інструктори – Данило Лимаренко, Ілько Журжа, Євген Повитчаний і Герасим Нестеренко, який організував кінну сотню, щоправда неповну – лише 30 осіб.

Курені Вільного козацтва були створені також у с. Глодоси (наразі Новоукраїнського району) і в с. Маркове (нині Добровеличківського району). У Глодосах курінним отаманом був Бондаренко, а в Марковому – Новицький, який був і отаманом усього Коша, до якого на той час входили ці 3 курені.

Кожне село у волості мало свою власну охорону, а в деяких великих селах місцеві загони нараховували до 50 і більше козаків. Загальна збірка куреня могла дати до 600 чоловіків. Штаб куреня тримав своїх кінних зв'язкових у важливих комунікаційних вузлах, таких як, Піщаний Брід, Лиса Гора, Добрянка, Липняжка, Тишківка. Вони мали негайно повідомляти про чужі військові групи, що там з'являлися".

Насамперед вільні козаки взялися роззброювати солдатів та офіцерів російської армії, які втікали з Румунського фронту. Їм давали перепустки з дозволом на просування в Росію і проханням до установ УНР допомогти їм рухатись далі на північ. З приходом в Україну армії союзників, внаслідок перемовин у Брест-Литовську, козаки Ревучанського, Глодоського і Марківського куренів у березні 1918 року разом з німецькими військами звільняють від більшовиків залізничні станції Адабаш та Новоукраїнку.

Тим часом в столиці відбувається гетьманський переворот та проголошення Української Держави на чолі з Павлом Скоропадським. На теренах нашого краю німецькі війська ліквідовують Південно-Західний Кіш Вільного Козацтва без жодних пояснень. Після цього Данило Лимаренко деякий час працює в учительській семінарії Ревуцького. У грудні 1918 року влада в Україні знову змінюється. Під час антигетьманського збройного повстання війська Директорії захопили Київ. УНР була відновлена, але становище було нестійким, суспільство розкололось на прихильників різних політичних течій. Продовжували свою діяльність некеровані повстанські загони, на південному сході посилюється Добровольча армія Антона Денікіна. У кінці 1918 року активізувалися більшовики і розпочали свій наступ на Україну. Данило Лимаренко негативно ставився до радянської влади, відхиляв також пропозиції воювати на боці Никифора Григор'єва та Нестора Махна. Натомість він організовує загони самооборони, які в умовах відсутності однієї влади, захищають жителів Добровеличківки від проявів бандитизму.

Невдовзі він приєднується до Запорізької групи Дієвої армії УНР, одного з кращих з'єднань українського війська. Комендант штабу цієї групи у 1919 році.

До речі, на той час, в рядах запорожців воює поки що маловідомий поет, а згодом класик української літератури В. Сосюра. У серпні 1919 року Запорізька група брала участь у наступі Армії УНР і Української Галицької армії на Київ, а у вересні-листопаді 1919 року вела важкі кровопролитні бої проти білогвардійців і більшовицьких військ. У 1920 році Данило Лимаренко перебував у партизанському загоні Тиміша Гулого-Гуленка (Гуленко Андрій Олексійович), що діяв на території сучасної Черкаської, Кіровоградської, Миколаївської та Дніпропетровської областей. Під час Першого Зимового походу у складі загону приєднався до Дієвої армії УНР, був командиром 2-ї сотні 6-го куреня Низових Запорожців імені Павла Полуботка 1-ї Запорізької стрілецької дивізії. У результаті походу Армії УНР тилами Червоної та Добровольчої армій (6 грудня 1919 р. – 6 травня 1920 р.) вдалося виконати основне завдання, а саме, зберегти присутність української армії на українській території. Маршрут партизанського рейду пролягав майже через усі райони Кіровоградщини, а одна із основних битв відбулася під Голованівськом. Після його проведення частини 1-ї Запорізької дивізії зупинилися у передмісті Вінниці. Про той епізод сотник (капітан) згадував: "У травні 1920 року, після кількох тяжких місяців проведених у ворожому заплілі, видалась можливість відпочити. До цього спав завжди одягненим десь у клуні або ж у скирті соломи, а найбільше у лісі, любо обнявшись зі своєю наймилішою "коханкою" – гвинтівкою. Після огляду військ, Головний Отаман Симон Петлюра подякував нам за добре виконане завдання і наказав на 12 годину бути у Вінниці на станції, де буде приготовлений ешелон, яким ми від'їдемо до Дієвої Армії разом з тодішнім командармом, генералом М. Омеляновичем-Павленком".

Згодом 1-ша Запорізька дивізія брала участь у радянсько-польській війні, зокрема, воювала з більшовицькими військами на Тернопільщині в липні і вересні 1920 року. 21 листопада того ж року під натиском ворога перейшла на західний берег річки Збруч біля Підволочиська. Разом з іншими частинами Армії УНР бійців Запорізької дивізії було роззброєно й інтерновано в табори. Умови їхнього перебування військовик описує в мемуарах: "Пам'ятаю добре як на Великдень 1922 року, я вже маючи праву легеню вражену сухотами (це коли сидів за дротами з усією українською армією), сухий як тріска, в товаристві своїх друзів по нещастю розговлявся, додавши до своєї мізерної щоденної страви шматок оселедця, на який ми саме розжилися. І це відбувалось у вільній польській державі, де мешкало 9 мільйонів українців, а таких "інтрузів" як я було не більше 7 тисяч".

Дещо пізніше у комбатанта з'являється можливість знову навчатись. Українська господарська академія в м. Подєбради (Чехословаччина) відчинила двері для студентів у 1922 році. Академія мала три відділи (згодом факультети): агрономічно-лісовий, гідротехнічно-технологічний та економічно-кооперативний. "Не можна недооцінювати й того факту, – писав випускник УГА, поет Євген Маланюк, – що складні високошкільні дисципліни вперше викладалися і вчилися рідною мовою. Над цим добре попрацював очільник термінологічної комісії, член Центральної Ради, відомий меценат української культури Євген Чикаленко. Разом з Модестом Левицьким, Валерією О'Коннор-Вілінською, та Михайлом Єремєєвим він розробляв наукові

терміни української мови, адже через каральні заходи російської цензури наукових праць українською мовою тоді ще не існувало.

Слухачами першого набору, поруч з вояками регулярних військових формувань (УСС, УГА, Армія УНР), були повстанські отамани, в тому числі й Д. Лимаренко. Також, в академії навчається його надійний товариш Ілько Григорович Журжа (20.07.1891, містечко Ревуцьке Єлисаветградського повіту Херсонської губернії, – 5.05. 1982, Філадельфія, США) – вільний козак, повстанець, старшина куреня Низових запорожців, хорунжий Ревучанського запасного куреня Армії УНР (1919), член Української студентської громади в таборі Щипйорно (Польща), сотник армії УНР.

Вже у 1924 році технік-агроном Д.Лимаренко вимірює англійським теодолітом поліські ліси. Починати нове життя на чужині було тяжко, часто серед неприхильних людей, без знання мови, звичаїв та чужої віри. Та незабаром він оселяється на Волині, а у 1925 році починає працювати лісником біля м. Пінськ. Уміщував публікації у часописі «Тризуб» (м. Париж), 1930 року став членом Українського воєнно-історичного товариства (м. Варшава). 1932 року здобув ступінь інженера - геодезиста у Варшавській школі геодезистів, відкрив власне бюро, працював за фахом на Берестейщині та Підляшші. З 1936 року разом з родиною мешкає у м. Барановичі. Від 1942 року – голова "Просвіти" у м. Жабинка (Білорусь); у 1944 році видавав на Волині неперіодичну газету "Слово". У тому ж році виїхав до Німеччини, де у 1946-47 рр. виготовив близько десятка карт для української гімназії у таборі для переміщених осіб Лягарде Казерне (м. Ашаффенбург). Основоположник Українського національно-державного союзу у Європі (1946 р. м. Ной-Ульм) і засновник Союзу українських ветеранів. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри і Воєнним Хрестом УНР.

У 1950 році емігрував до США (м. Філадельфія, штат Пенсильванія), очолював Український національно-державний союз (1956–68рр.) і місцевий відділ Об'єднання колишніх вояків-українців в Америці. Автор науково-публіцистичної розвідки «Монгольська імперія» («Звідки прийшов розгром Української княжої держави і звідки Москва запозичила свою імперіалістичну ідеологію»). Постійний дописувач національного журналу «Мета» і «Слово Істини», де публікуються його статті "Високим стилем", "Генерал П. Дяченко", "До проблеми автономії", "Валуєвщина", "Зустрічі з Головним Отаманом" та інші.

Не зважаючи на тисячі кілометрів, Данило Лимаренко пильно стежить за тим, що відбувається в СРСР. У 1967 році, з нагоди 50-річчя Жовтневого перевороту виходить у друк публікація «Чи почує Україна ще коли V Універсал?» в якій автор дає оцінку радянському режиму та прогноз на майбутнє: "Цьогорічний листопад увесь завітчаний золотими історичними річницями. Там – далеко увесь схід Європи, північна Азія і Туркестан залиті масами кольорового світла, заліплені великою кількістю афіш, уквітчана вінками слави і перемоги. Повітря все заповнене безкінечними промовами, гострими словами, мільйонами хвальби і мільярдами райських обіцянок. Там святкують

побудову комунізму страшною мілітарною силою, якої ще не бачив світ, і яка, напевно, ніколи не буде використана, бо там виростають нові покоління, які настроєні проти влади диктатури і її розвалить".

14 серпня 1968 року підполковник армії УНР в еміграції Данило Павлович Лимаренко відійшов у вічність. З почестями похований в пантеоні видатних українців діаспори Саут-Баунд-Брук (штат Нью-Джерсі) поряд зі своїми однодумцями та нескореними борцями за Україну, яких прийняла на останній спочинок американська земля.

Його син, Павло Данилович Лимаренко (1929-2015), теж став професійним військовим – ветеран армії США, учасник війни в Кореї. У 1974-84 роках – заступник голови уряду УНР в екзилі; 1984-89 рр. – голова Української національної ради. Підтримував зв'язки з Україною. Протягом 1997-2002 рр. передав 182 предмети Музею гетьманства у Києві: книги, листівки, гроші УНР, документи, посмертну маску С. Петлюри. Землякам батька подарував нагороди УНР, пам'ятні знаки, фотографії, карти, машинопис спогадів Данила Лимаренка «В херсонських степах», низку зарубіжних журналів і газет («Слово істини», «Мета», «Бюлетень»), які нині експонуються у Добровеличківському районному краєзнавчому музеї.

Впродовж 1917-1921 рр. Україна пережила різні форми національної державності (УНР, ЗУНР, Українська Держава), однак незалежність втримати не змогла. Проте, не досягнувши своєї головної мети, Українська революція започаткувала процес формування модерної політичної нації та відродила традицію українського державотворення. Наші земляки не стояли осторонь і зробили в цю добру справу свій посильний внесок.

Старший науковий
співробітник КОКМ
Володимир Мельник